

"Українці довіряють лише собі, родині та Богові"

— За останні 20 років цінності українського суспільства особливо не змінилися. Підтримувати інших ми так і не навчилися. Добродійність розвинута слабо. Ми толерантні, але лише за принципом "сам живи й мені не заважай", — розповідає заступник директора Інституту соціології **Євген Головаха, 61 рік**.

— Суспільство не може існувати без інститутів. Це місце, де зосереджена певна система правил, яка регулює спільне життя людей. Наприклад, інститут сім'ї забезпечує народження та виховання нового покоління, інститут охорони здоров'я відповідає за фізичний стан людини, інститут держави — за колективне життя.

Радянський Союз функціонував за дуже жорсткими ідеологічними та політичними стандартами і законами. Водночас суспільна організація на Заході наочно демонструвала неефективність радянського устрою. Ми думали, що відмовимося від радянщини й автоматично заживемо краще. Інститут держави СРСР замінили на інститут незалежної України. Для багатьох людей раптом прокинутися в іншій державі стало шоком.

Тоді ж зруйнували ще один інститут — комуністичної влади та ідеології. Думали, що натомість одразу розквітне приватна ініціатива, вільний ринок, капіталізм. Люди тоді розуміли, буде нерівність, але не уявляли її розмірів.

Результат: є незалежна країна, а життя гіршає. Замість вільного ринку — безробіття і картки на продукти. Надії на нове переросли у розчарування в незалежності, багатопартійності, реформах. У масовій свідомості все, що є основами демократії, втратило визнання.

Висновок: мало змінити інститути держави і влади — потрібно створити велику кількість дуже дрібних правил, які мають сприйняти всі.

Ми не мали покоління з досвідом життя за ринку, що зважилося б на "шокову терапію правил".

Одні навернулися до радянщини, інші — до традиціоналізму — вишиванок, глечиків і шароварів. На цьому й почали будувати нове суспільство. Вийшов кентавр — голова демократична, а копита соціалістичні. Держслужбовці почали компенсувати свої невеликі зарплати хабарами. Так само почали чинити політики. Цинічні люди прилаштувалися швидко, іншим знадобилося витратити дуже багато часу та сил, щоб знайти більш-менш гідний шлях адаптації до нових умов життя. Багато громадян досі почуваються неадаптованими.

Болгари й ми, за соціологічними дослідженнями, найменш щасливі люди. Бо живемо у двох світах. У права є закони і корупція в судах, в економіці є офіційна зарплата і "чорна" в конверті, у політиці є передвиборна програма і реальна поведінка.

Ми відтворюємо радянські механізми із соціальної інерції. При владі були й партійна номенклатура, і націонал-демократи. Вони не зрозуміли, що живуть не в традиційному, а в інформаційному суспільстві. Що їхні методи управління неефективні в наших умовах. Зате наші керівники професійно утримують владу. Маневрують і відводять країну від серйозних внутрішніх протистоянь. Для всіх українських влад характерне небажання йти до кінця. Тільки-но бачать спротив, відступають. Так було із шахтарськими страйками у 1990-ті, з майданами — помаранчевим і підприємницьким. Уміння відступати — це ситуативна компетенція нашої влади. Стратегічного бачення країни у неї нема.

Суспільство терпить владу, що живе за своїми законами, і навпаки. Але тільки-но влада порушує цей баланс, люди відповідають заворушеннями. Загалом це погана перспектива. На владу треба тиснути не за те, що заважає жити, а за те, що не забезпечує майбутнє новим поколінням. Ця цінність дуже важлива на Заході, а у нас ні. Ми дуже недалекоглядні.

Радянська система заохочувала насильницький колективізм, особистісна ініціатива нікому не була потрібна. Яскраве підтвердження цьому — Чорнобильська аварія: усіх хвилювало особисте виживання, а не колективне. Тому в більшості ми індивідуалісти, які не хочуть контактів з іншими. У Сполучених Штатах також суспільство індивідуалістів, але у них понад половина населення беруть участь у громадських організаціях. А ми досі стоїмо у брудному ліфті багатоповерхівки і сподіваємося, що хтось інший прибере. Не можемо організувати власний простір і дивуємося, чому цього ніхто не робить.

Довіра — це впевненість у контролі над ситуацією. А відчуття цього нам дуже бракує. Тому довіряємо лише собі, родині та Богові, іноді пресі й трохи армії.

Записав Олександр КУРИЛЕНКО